

Dr. Galgóczi Lászlóné

Magyar nyelv kisiskolásoknak

3

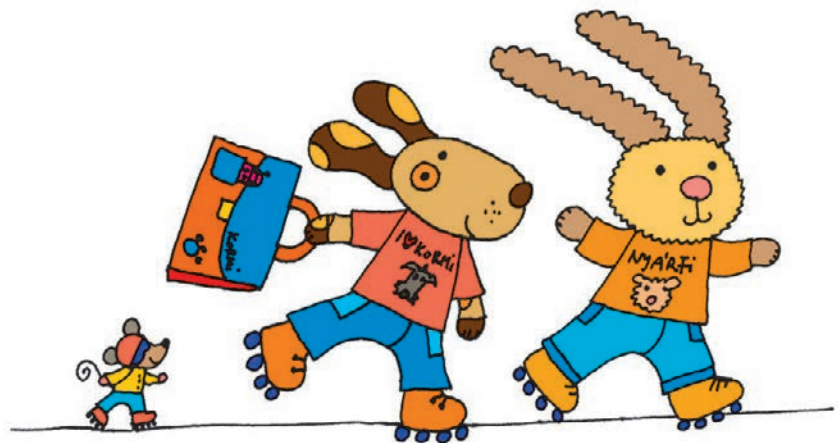

Dr. Galgóczi Lászlóné

Magyar nyelv kisiskolásoknak

3

Kilencedik,
változatlan kiadás

Mozaik Kiadó – Szeged, 2018

Kedves Gyerekek!

A 3. osztályosoknak készült *Magyar nyelv kisiskolásoknak* című tankönyv ízelítőt nyújt a magyar nyelv nyelvtani rendszeréből, és megismertet fontos helyesírási törvényszerűségekkel. Mindezt érdekes példákon keresztül tárja elétek.

A szépirodalmi idézetek között sok szép verset olvashattok. Ha kedvetek van, meg is tanulhatjátok ezeket. A többi irodalmi példa is nagyszerű könyvek elolvasását kínálja.

Egy-egy anyagrész után feladatokat is találtok. A *Kisiskolások magyar nyelvi gyakorlókönyvében* lévő érdekes feladatok segítenek a tanultak elmélyítésében. Ezeket önállóan, párban vagy csoportos munkában is elvégezhetitek.

A nyelvtan tanulásához fontos szavak, kifejezések magyarázatát összegyűjtve megtaláljátok a tankönyv végén található kislexikonban.

Ha szeretnétek többet tudni a magyar nyelvről, a tankönyv elején erről is olvashattok. A hatodik oldalon bemutatott kézikönyveket is forgathatjátok.

A *magyar helyesírás szabályai* című könyv *Szótár* fejezete segít a szavak helyesírásában.

Jó tanulást kívánok!
A szerző

A tankönyvben az alábbi jelek mutatják, hogy milyen feladatokat kell megoldanotok:

Figyeld meg!

Írásbeli feladat.

Gondolkozz, emlékezz!

Az ajánlott könyvben megtalálod.

Játsszátok el!

Szóbeli feladat.

Jegyezd meg!

Hangosan olvass!

Szalai Borbála Csodálatos beszéd

Földgolyónkon
más-más nyelven
beszélnek az emberek...
Ha nem értem
szavaikat,
hányja a hab keblemet.

Vajon miről
beszélgetnek?
Ugyan, mit is mondanak?
Szavaik az
én fülemnek
idegenül hangzanak.

Miért nincs egy
olyan beszéd
– fejem ezen törtem én –,
melyet megért
minden ember
kerek e nagy földtekén?

S rádöbbsentem, van!
A mosoly!
Csodálatos, meglepő:
minden nyelven
egyet jelent,
s szavak nélkül érthető!

Miért tanuljuk a magyar nyelvet?

Válaszolj a kérdésekre!

Melyik nyelv az anyanyelved?

Kitől tanultál meg beszélni?

Mit tanultál meg az anyanyelvedről?

Melyik idegen nyelven beszélsz?

Milyen nemzetiségűek lehetnek a 4. oldalon látható gyerekek?

Az anyanyelv kincs

A világon az iskolákban mindenütt tanítják az anyanyelvet. Nem elég azt beszélni, hanem tudni is kell az anyanyelv rendszerét, nyelvtani és helyesírási szabályait, hogy gondolatainkat megfelelően tudjuk kifejezni, s mi is pontosan értsünk másokat.

Az anyanyelvet örököljük szüleinktől, nagyszüleinktől, s ezt a kor szerint módosulva adjuk tovább gyermekeinknek. **Az örökség: kincs.** Erre a kincsre vigyázni kell. Később te adod tovább, így az iskolában is tanulod anyanyelved (a magyar nyelv) helyes használatát.

Gondolj arra, hogy kapsz egy kerékpárt! Nem tudsz biciklizni. Tehát csak akkor tudod használni, ha megtanulsz biciklizni, megismered a működését: a kormányzást, a pedálok használatát, az egyensúlyozást stb.

Így van ez az anyanyelvünkkel is. Helyesen használni csak akkor tudod, ha ismered a működését.

Nem mindegy az, hogy mikor mondod, írod például az *eszik, fal, csipeget* szavakat.

A beszéded is akkor lesz érthető, ha követed a magyar nyelv szabályait.

Ne feledd Kodály Zoltán szavait!

„A magyart is tanulni kell, még a született magyarnak is. Ha nem csiszolja, újítja folytonosan, berozsdásodik.”

Kik tettek sokat nyelvünkért? Nézz utána, mikor élték!

Kazinczy Ferenc

Kölcsey Ferenc

Vörösmarty Mihály

Bessenyei György író a magyar nyelv használatát szorgalmazta, amikor ezt írta:

„Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.”

Kazinczy Ferenc a magyar nyelv védelmében a nyelv megújítását sürgette. Magyarországon több évtizede már, hogy az ő nevét viseli a Kazinczy Ferenc Szép Magyar Kiejtési Verseny. Az ő gondolata a következő:

„A nyelv egyik legféltőbb kincse, egyik legfőbb dísze a nemzeteknek...”

Mit üzen számunkra Kölcsey Ferenc, a Himnusz költője?

„Meleg szeretettel függj a hon nyelvén!”

Mit jelent a kifejezés: „a hon nyelve”? Mit mond számodra Kölcsey sora? Másold le az alábbi idézetet a füzeted első oldalára!

„[...] soha ne feledd, miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig művelni¹ kötelesség.”

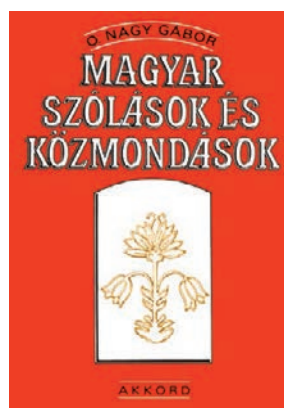
¹ művelni: művelni (tanulni)

Legyen mindig előttetek Kölcsey Ferenc intelme!

Csakis nyelvünket szeretve tanulhatjuk meg használatának a szabályait, hogy pontosan azt mondjuk, amit gondolunk, s mások is megértsenek bennünket.

A tankönyvön kívül segítséget nyújtanak a könyvtárban található kézikönyvek is.

Már második osztálytól ismered az *Ablak-Zsiráf gyermeklexikont*. Ha segítségre szorulsz a helyesírásban, esetleg nem tudod egy szó magyarázatát, kíváncsi vagy egy-egy szólás, közmondás jelentésére, az alábbi könyvekben megtalálod.

Feladat

1. Másold le az idézetek közül azt, amelyik legjobban tetszett!
2. Keresd meg a tanítód segítségével az **anyanyelv** szót az *Ablak-Zsiráf gyermeklexikonban*! Másold le a jelentését! Megnézheted más szótárban is.

A MONDAT

Megtanuljuk, hogy mit fejezhetünk ki a kijelentő, kérdő, felkiáltó, óhajtó és felszólító mondatokkal szóban és írásban. Tanulunk a mondatfajták helyesírásáról is.

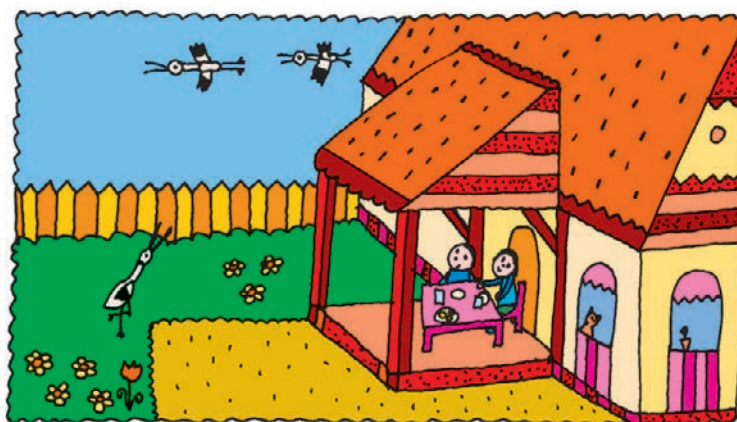

Mit tanultál már a mondatról? Mit tudsz a helyesírásáról?

Mit fejeznek ki a mondatok? Mit jelölnek a mondatvégi írásjelek? Olvasd el a mondatokat a mondatvégi írásjelnek megfelelő hanglejtéssel!

1. Egy nyári napon a hűs tornácon uzsonnáztunk.
2. Ni, egy gólya!
3. Gólyák kelepeltek hozzá.
4. Mit mondhatnak neki?
5. Ne menj el!
6. Bárcsak megérthetném!

Az első és a harmadik mondat végén **pontot** találsz. Ezekben a gondolatainkat nyugodt hangon közöltük.

A második mondat végén **felkiáltójel** van. Örömkömben, meglepetésünkben felkiáltással fejeztük ki gondolatainkat.

A negyedik mondat végén a **kérdőjel** érdeklődésre utal.

A „**Ne menj el!**” mondatban kérés, tiltás hangzik el, írásban a végén **felkiáltójelet** találtál. Így jelöljük ezt a szándékot.

A „**Bárcsak megérthetném!**” mondatban óhaj, vágy, kívánság szerepel. A végén **felkiáltójelet** látható.

Beszédünkben a mondatok helyes hanglejtésével fejezzük ki a szándékunkat, az akaratunkat, az érzéseinket. Írásban a mondatvégi írásjelek tájékoztatnak az érzéseinkről, a szándékunkról.

A mondat a beszélő szándéka (de úgy is mondhatjuk, hogy a tartalma) szerint lehet: **kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító és óhajtó**.

Feladat

1. Másold le a fenti kép melletti mondatokat!

A mondatfajták

A kijelentő mondat

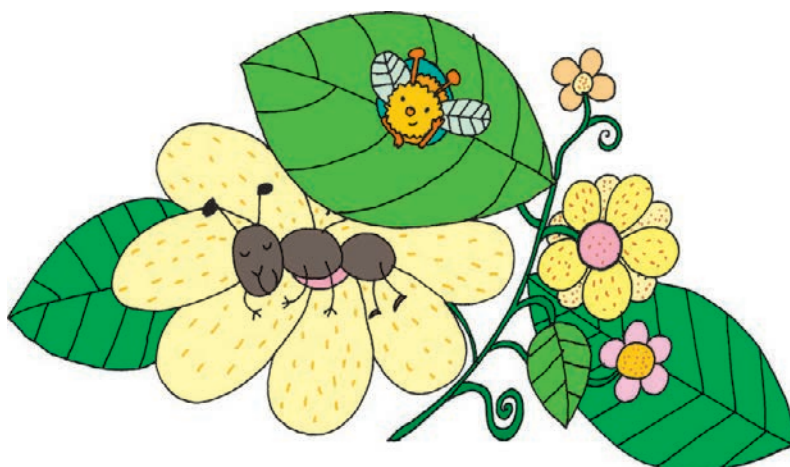

Olvasd fel a verset pontos kiejtéssel és helyes hanglejtéssel!

Könyököl a dongó¹
levélablakon.
Alatta a hangya
virágkalapon.
Egyik muzsikáját
félretette már.
Erőt gyűjt a másik.
Picit szundikál.

(Galambosi László: Levélablak)

¹ dongó: méhekhez hasonló rovar

Keress meg a **hangya és a **dongó** szavakat a Képes diákszótárban!**

Mutassátok be élőképpel, hogy mi történik a versben!

Mondd el mondatokba foglalva, mit csinál a dongó és a hangya!

Mit fejeznek ki a vers mondatai?

A vers mondataival megállapítunk, kijelentünk, közlünk valamit a dongóval és a hangyával kapcsolatban. Pl.: **Könyököl a dongó levélablakon.** — Megállapítás, közlés.
Ezek a mondatok a beszélő szándéka (a tartalom) szerint **kijelentő mondatok.**

Jegyzd meg!

A **kijelentő** mondatnál közlünk, megállapítunk, kijelentünk valamit. Mondatvégi írásjele a **pont** (.).

Feladatok

1. Másolj le két mondatot a versből!
2. Írj öt kijelentő mondatot a vers melletti illusztráció alapján!
Pl.: A *dongó pihen a levélen.*
3. Írj öt kijelentő mondatot állatokkal kapcsolatban!
4. Párokban dolgozzatok!
Írjon közületek valaki három mondatot a környezetetek megóvásával kapcsolatban!
A másik társatok három olyan mondatot alkosson, mely a környezet védelmének a hiányáról szól!

Az ige

Olvasd fel a népköltést és az erdőről szóló idézeteket! Beszéljétek meg!

Ágon **ugrált** a veréb,
megrándult a lába,
üggel-bajjal **lejutott**
a fekete sárba.
Most **sír** a veréb,
igen **fáj** a lába,
nem **jár** az idén
verébiskolába.

(Verébnóta – magyar népköltés)

Egy ember **ballag** az erdő szélén, s figyelmesen **vizsgálja** útjában a havat. A köd **megnehezedik**, **lerakódik** a bokrokra, fákra, egyszerre **megfehérednek** a sötét gallyak.

(Bársony István: Erdőn, mezőn)

Figyeld meg, mit fejeznek ki a szövegek kiemelt szavai!

Mit csinált? **ugrált, lejutott**
(a veréb)

Mit csinál? **sír, jár**
(a veréb)

Mit csinál? **ballag, vizsgálja**
(egy ember)

Mi történt? **megrándult**
(a lábával)

Mi történik? **fáj**
(a lábával)

Mi történik? **megnehezedik, lerakódik**
(a köddel)

Mi történik? **megfehérednek**
(a gallyakkal)

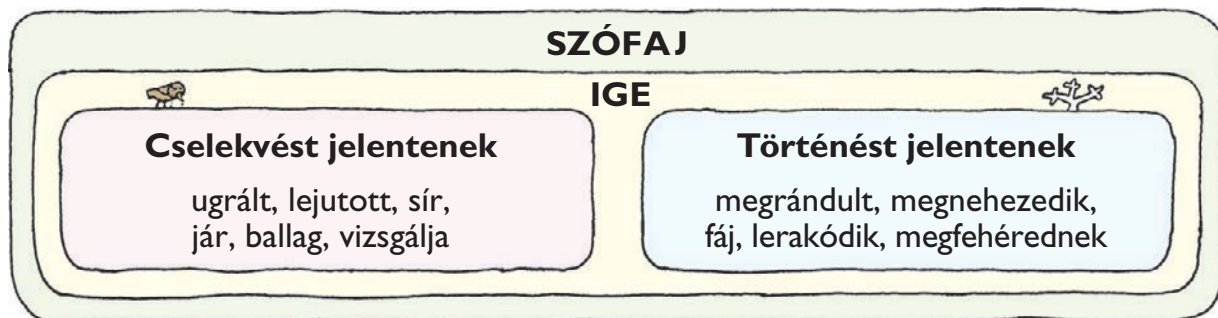
Ezek a szavak **cselekvést** fejeznek ki.

Ezek a szavak **történést** fejeznek ki.

Ezek a szavak egy külön szófaji csoportba tartoznak. **Igének** nevezzük őket.

Mit olvasol le a halmazról?

Mikor cselekvés, mikor történés? Mondjátok el!

Fut a tej. Bálint fut.

Jegyezd meg!

Az ige cselekvést, történést jelentő szó. A szófajok csoportjába tartozik.

Feladatok

1. a) Nézd meg a rajzot, és írd róla egy fogalmazást! A leírt szövegben húzd alá az igéket!

- b) Írd le csoportosítva az aláhúzott igéket (cselekvést jelentenek, történést jelentenek)!

2. Írd le az alábbi versrészlet igéit!

Bundás halász áll a jégen,
talpas, tenyeres.
Se hálója, se varsája,
mégis halra les.

Ladik nélkül megy a vízre,
hullámokra dűl,
gumiruha nélkül bátran
víz alá merül.

Tátogó ezüsthalk
seregébe csap,
a víz csattan, nyelve csetten,
nyeli a halat.

(Nagy László: A jegesmedve)

3. Másold le az alábbi mondatokat úgy, hogy pótolod a hiányzó igéket!

a) Ma délután könyvtárba _____. Velem _____ a barátnőm is. Ő most _____ be.
_____ neki a gyermekkönyvtári részt. Innen _____ könyvet.

b) Nagyi az asztalra _____ egy pohár vizet. Jenő véletlenül _____. A víz _____.
A pohár _____ a földre, és _____.

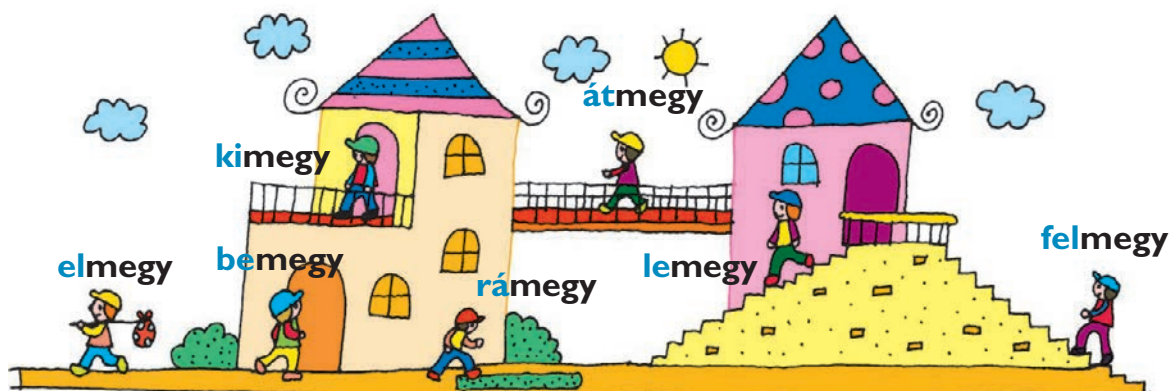
4. Másold le az alábbi szavak közül az igéket! Írj mindegyikkel egy-egy mondatot!
bont, pont, bosszant, szál, száll, megérett, hal, hall, megy, meggy

5. Keresd meg, majd írd le az alábbi szavakban elrejtőző igéket! Gyűjts hasonló példákat!
tállal, mentolos, álmos, lejtő, zsír, hallgató

Miért használunk igekötőket?

Olvassuk el közösen a **megy** igét igekötőkkel! Mondj velük mondatokat!

Mindegyik a **megy** igével, azzal a cselekvéssel kapcsolatos, de nem ugyanazt jelenti. Gondolj erre: nem mindegy, hogy valaki bemegy a házba, vagy kimegy. Különböző irányú mozgást jelentenek ezek az igék. Az **el**, **be**, **ki**, **át**, **le**, **fel**, **rá** szavak igekötők.

Jegyezd meg!

Az igekötők módosítják, pontosítják az ige jelentését.

Hogyan írjuk az igekötős igéket?

Vizsgáld meg a kiemelt igéket! Mondd el! Hol áll az igekötő? Hogyan írjuk?

felmászik: — **fel** (igekötő) + **mászik** (ige)

Jegyezd meg!

Ha az igekötő az ige előtt áll, egybeírjuk az igekötőt az igével.

olvastam el: — **olvastam** (ige) + **el** (igekötő)

Jegyzyd meg!

Ha az igekötő az ige után áll, különírjuk őket.

meg is jártuk: — **meg** (igekötő) + **is** (egy másik szó) + **jártuk** (ige)

Jegyzyd meg!

Ha az igekötő és az ige között más szó (szavak) is van (vannak), mindegyiket különírjuk.

Hova tartozik az igekötő? Miért így írom?

Fel fogom adni a levelet.

Mi tartozik össze? **fel** + **adni** = **feladni**

Az **adni** nem ige. (Később tanulsz többet róla) Ebben az esetben ide tartozik az igekötő, nem a **fogom**-hoz! Így mindegyiket külön-külön írjuk.

Jegyezd meg!

A leggyakrabban előforduló igekötők:

be, ki, le, fel, föl, meg, át, el, rá, szét, szerte, széjjel, ide, oda, össze, vissza.

Figyeld meg, hogyan választjuk el az igekötős igéket!

el - vette, szét - ültet, be - lép, át - ír, ki - adta, össze - szed, vissza - tesz, fel - olvas, meg - adta, meg - eszi, fel - ül, fel - ad

Jegyezd meg!

Az igekötős igéket az igekötőnél választjuk el.

Feladatok

1. a) Írd le egyetlen helyen elválasztva a következő igéket! Mely igék nem illenek a sorba? Miért?

megette, szétszedte, elírtuk, kimentünk, kiabál, leszáll, átvette, kiált, kiállt

- b) Írj egy-egy mondatot a **kiált** és a **kiállt** igékkel!

2. Másold le a következő igekötős igéket, majd írd velük egy-egy mondatot!

összement, szétment, széthúzza, elhúzza, be is szedte, széjjel sem szedte

3. Írd le a szöveg igéit igeidők szerint csoportosítva! Írd át kék színessel az igekötőket!

És estefelé megszólal az első fülemüle. Szerényen szólal meg, de mire a feketerigók elhallgatnak, már zengővé bátorodik az éneke.

Másnap már kettő szólt.

Megjöttek.

Lepihentünk. Éjjel van, s nő a fülemüleének. Most már közelebb került az ablakhoz. Kettő csattog a közelben.

(Részlet a Zöld erdőben, zöld mezőben című kötetből)

4. Írj egy rövid verset! Használj igekötős igéket! Téma lehet: pl.: *Elábrándoztam.*

5. a) Mely szólások szó szerinti jelentését rejtik a rajzok? Írd le! Mit jelentenek?

- b) Párokban dolgozzatok! Találjatok ki egy szituációt, melyben használtok egyet a fenti szólások közül!

TARTALOM

Kedves Gyerekek!	3
Csodálatos beszéd (Szalai Borbála).....	4
Miért tanuljuk a magyar nyelvet?	5
ISMÉTLÉS.....	7
Mit tanultunk második osztályban a nyelvről?	7
Mit tanultunk második osztályban a mondatokról?.....	9
Mit tanultunk második osztályban a szavakról?	10
Mit tanultunk második osztályban a hangokról és a betűkről?	11
A SZÖVEG.....	12
Szövegalkotás szóban	12
Szövegalkotás írásban	13
Mikor szöveg?	14
Foglaljuk össze, mit tanultunk a nyelvről!	16
A MONDAT	17
A mondatfajták	18
A kijelentő mondat	18
A kérdő mondat	19
A felkiáltó mondat.....	21
Az óhajtó mondat	22
A felszólító mondat.....	23
Állítás – tagadás – tiltás	26
A mondatfajták és a szavak helyesírása.....	27
Foglaljuk össze, mit tanultunk a mondatokról!	28
A SZAVAK	29
Mit jelentenek a szavak?.....	29
Az összetett szavak	31
A SZÓFAJOK	32
Hogyan csoportosítjuk a szavakat a harmadik osztályban?.....	32
Mit neveznek meg a szófajok?	33
A főnév	34
A főnév fajtái: a köznév és a tulajdonnév.....	36
A tulajdonnév fajtái: a személynevek	38
A tulajdonnév fajtái: az állatnevek.....	39
Foglaljuk össze, mit tanultunk eddig a főnévről!	40
Az egyes és a többes számú főnév	41
A ragos főnevek	43
A -t ragos főnév.....	44
A -ba , -be és a -ban , -ben ragos főnév	46
A -ból , -ből ; -tól , -től és a -ról , -ről ragos főnév	47
Milyen ragokat kaphatnak még a főnevek?	49
Az ó , ő a főnevek végén	50

Az u, ü és az ú, ű a főnevek végén.....	51
A j és az ly a főnevekben	52
Az összetett főnév.....	53
Foglaljuk össze, mit tanultunk a főnévről!.....	54
Az ige	55
Hogyan tehetjük színesebbé az írásunkat és a beszédünket?	57
Mit fejezhet még ki az ige?	58
Az igék helyesírása.....	59
Hogyan lesz a szóból -ul, -ül és -ít toldalékos ige?	60
A mássalhangzók az igékben	61
A j és az ly az igékben	62
Az ige ragozása és a személyes névmás.....	63
Az ige ideje	65
A jelen idejű ige	66
A múlt idejű ige.....	67
Mivel téveszthető össze a múlt idejű ige?.....	69
Az ige jövő ideje.....	71
Igeragozás az igeidőkben.....	74
Az igekötős igék.....	75
Miért használunk igekötőket?.....	76
Foglaljuk össze, mit tanultunk az igéről!.....	78
A melléknév	79
Miért van szükség melléknevekre?	81
Hogyan írjuk a mellékneveket?.....	82
Foglaljuk össze, mit tanultunk a melléknévről!.....	83
RENDSZEREZZÜNK!	84
Mit tanultunk a szófajokról?.....	84
HELYESÍRÁSI EMLÉKEZTETŐ	85
Kislexikon.....	93

A tankönyvben szereplő versek eredeti helyesírása egyes esetekben eltér a mai helyesírási szabályzattól. A versek helyesírását az egyes költők gyűjteményes kötetéből vettük át.

A tankönyv szerzőjének szövegeit névmegjelölés nélkül közöljük.

Kiadja a Mozaik Kiadó, 6723 Szeged, Debreceni u. 3/B. Telefon: (62) 470-101
 E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu • Felelős kiadó: Török Zoltán
 Műszaki szerkesztő: Daróczi Edit, Becsei György
 Készült az Innovariant Kft.-ben, Szegeden • Felelős vezető: Drágán György
 Terjedelem: 12,36 (A/5) ív • 2018. május • Tömeg: 300 g • Raktári szám: MS-2602